GCR 2009- Podsumowanie raportu TI

Do tej pory, w żadnym innym punkcie historii, przedsiębiorstwa, prywatna działalność gospodarcza oraz rynki zbytu nie miały tak dużego znaczenia oraz wpływu na rozwój ekonomiczny, stabilność polityczną i środowiskową społeczeństw, tak jak teraz.

Kryzys finansowy oraz niepokój ekonomiczny przez niego wywołany uwydatnił jeszcze bardziej te zależności. Sektor prywatny może być źródłem dynamicznych innowacji oraz wzrostu gospodarczego. Jednakże, przygotowany przez Transparency International Global Corruption Report 2009 wyraźnie pokazuje, że jeśli pozwoli się na rozwój *korupcji* może on nie wykorzystać w pełni swojego potencjału i wręcz stać się destrukcyjną siłą, zagrażającą uczciwej konkurencji, spowalniającą rozwój gospodarczy i polityczny, a wreszcie podcinającą własne podstawy egzystencji.

Pomimo kilku, głośnych *skandali korupcyjnych* oraz niedostatecznej *przejrzystości* i odpowiedzialności, których powodem był ogólnoświatowy kryzys finansowy, dokonał się rzeczywisty i prawdziwy postęp w implementacji standardów korporacyjnej prawości. Działania przedsiębiorstw na rzecz *zwalczania korupcji* nie zawsze jednak są w pełni zgodne z porozumieniami w tym zakresie. Poważne zagrożenia korupcyjne, tak samo jak luki w *przejrzystości*, procedurach odpowiedzialności lub nadzoru, nadal utrzymują się we wszystkich przedsiębiorstwach i we wszystkich krajach. Dynamiczne rynki kontynuują rozwój nowych i trudno dostrzegalnych wyzwań związanych z *korupcją*.

Po pierwszej fali szerokiej działalności na rzecz ustanowienia zasad społecznej odpowiedzialności korporacyjnej (corporate social responsibility – CSR) światowy biznes odczuwa teraz bardziej wyraźną odpowiedzialność, bardziej głęboką własną świadomość oraz większy potencjał w odniesieniu do swojej roli w *walce z korupcją*. To jest kluczowy wniosek płynący z Global Corruption Report 2009, który zawiera w sobie analizy ekspertów, naukowców i praktyków, mające na celu zbadanie zjawiska *korupcji* w sektorze prywatnym w różnych regionach świata.

Przesłanie analiz jest wyraźne: dalsze utrzymywanie obecnego poziomu nie przyniesie rezultatu. Konieczna jest fundamentalna zmiana strategii i działań dla zapewnienia efektywności *zwalczania*

korupcji w sektorze prywatnym.

> Biznes musi zrozumieć, że zagrożenie *korupcją* zaczyna się od *łapownictwa* i idzie znacznie dalej, co wymaga całościowego podejścia do standardów prawości oraz dobrych praktyk w korporacjach.
>
> Rządy muszą wykorzystywać coraz nowsze, bardziej dostępne środki i kłaść nacisk na zdolności legislacyjne, wzmocnienie istniejących regulacji oraz współpracę międzynarodową.
>
> Społeczeństwo obywatelskie musi zdać sobie sprawę z tego jak negatywnie oddziałuje *korupcja* w biznesie na zmiany społeczne, ekonomiczne i środowiskowe. Powinno również bardziej angażować się we wspólne działania na rzecz prawości korporacyjnej.
>
> Dysponenci finansowi- od właścicieli firm, pracowników na kierowniczych stanowiskach, po audytorów, twórców prawa i *anty-korupcyjnych* działaczy- muszą przyznać, że prawość korporacyjna stanowi wspólny wysiłek, wymagający zgodnego współdziałania ponad sektorami, granicami oraz instytucjonalnymi ograniczeniami.

Opis rosnącego i złożonego problemu

Materiał zaprezentowany w Global Corruption Report 2009 zawiera smutny wniosek: *korupcja* stanowi podstawowe i wciąż rosnące wyzwanie dla biznesu oraz społeczeństwa, od nieformalnych sprzedawców w krajach słabo rozwiniętych do międzynarodowych korporacji w krajach zindustrializowanych, po obywateli, lokalne społeczności i narody, na całym świecie.

Łapownictwo i korupcja są utrzymującym się zagrożeniem, o bardziej destrukcyjnej sile niż poprzednio uważano.

Biznes odgrywa nadal rolę pośrednika w *korupcyjnych* transakcjach z przedstawicielami służby cywilnej, członkami rządów i partii politycznych. Reakcją może być obojętność, odmowa lub aktywna akceptacja. Oprócz poziomu wzajemnej zależności, *łapownictwo* wytwarza kulturę bezkarności i utrwala *korupcję*, pogarszając tym samym jakość funkcjonowania publicznych instytucji. Ponadto umacnia przekonanie, że rząd oraz biurokracja są na sprzedaż dla tego, kto zaoferuje najwyższą cenę.

Skala zjawiska *korupcji* w biznesie ciągle rośnie. Prawie dwóch na pięciu badanych pracowników na kierowniczych stanowiskach sektora prywatnego otrzymało propozycję wręczenia korzyści majątkowej w relacjach z publicznymi instytucjami. Połowa była przekonana, że *korupcja* stanowiła 10 procent kosztów projektu. Jeden na pięciu twierdził, że stracił kontrakt ponieważ jego konkurent zapłacił *łapówkę*. Ponad jedna trzecia uważa, że *korupcja* jest coraz większa.

Konsekwencje są dramatyczne. W krajach rozwijających się *skorumpowani* politycy oraz rządowi urzędnicy otrzymują *łapówki* w łącznej wysokości od 20 do 40 miliardów dolarów amerykańskich rocznie, co stanowi równowartość 20-40 procent oficjalnej pomocy rozwojowej. Koszty można

zmierzyć nie tylko ilością pieniędzy. Kiedy *korupcja* pozwala nieuczciwym korporacjom ominąć prawo, konsekwencjami są np. zmniejszenie dostaw wody w Hiszpanii, niehumanitarne warunki pracy w Chinach, nielegalna wycinka drzew w Indonezji, dystrybucja niesprawdzonych leków w Nigerii czy źle skonstruowane budynki w Turcji, które zawalają się powodując ofiary śmiertelne. Nawet małe płatności dla ułatwienia dzielności- takie, których firmy dokonują aby „wszystko było załatwione"- są szkodliwe, ponieważ utrzymują *skorumpowaną* biurokrację, partie polityczne i lokalną władzę.

Zagrożenie *korupcją* stanowi zjawisko znacznie szersze, bardziej złożone i o wiele bardziej subtelne niż tylko wręczanie *łapówek*.

Global Corruption Report 2009 zbadał zjawisko *korupcji* w sektorze prywatnym w sposób kompleksowy i stoi na stanowisku, że *korupcyjne* płatności dla urzędników państwowych stanowią jedynie część problemu.

• *Nepotyzm* i *korupcja* w zależnościach pomiędzy prywatnym biznesem są bez wątpienia kwestiami wymagającymi większej uwagi.

Ponad połowa kadry kierowniczej z krajów Organizacji Rozwoju i Współpracy Gospodarczej (OECD) biorących udział w badaniu stwierdziło, że personalne i rodzinne związki są wykorzystywane przy wygrywaniu publicznych przetargów w krajach nienależących do OECD, w których koncentruje się ich działalność gospodarcza, wskazując również, że o wiele trudniejszym wyzwaniem jest *korupcja* w policji i legislatywie niż bezpośrednie wręczanie *łapówek*.

Dodatkowo, wyższa kadra kierownicza wskazała, że *korupcja* w prywatnym sektorze stanowi częstszą przeszkodę w prowadzeniu przez nich działalności niż sprawy związane z infrastrukturą czy funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości. Tej kwestii, jak do tej pory, nie poświęcano wiele uwagi.

• *Korupcja* w przedsiębiorstwach stanowi rozprzestrzeniające się zagrożenie dla zrównoważonego rozwoju oraz *przejrzystości*.

Korupcja dotyka nie tylko relacji biznesowych lecz również stwarza uzasadnione zagrożenie wewnątrz firmy. Ten raport dokumentuje wiele przypadków menadżerów, udziałowców i innych osób decyzyjnych w przedsiębiorstwie, wykorzystujących powierzone im zaufanie do dokonywania nadużyć na dużą skalę. Dyrektorzy wykonawczy mogą, na przykład, skupiać się raczej na zapewnianiu wypłat dla samych siebie niż na zrównoważonym rozwoju i długoterminowych zyskach dla firmy. Jest to zjawisko zidentyfikowane jako ważny czynnik sprawczy obecnego kryzysu. Udziałowcy większościowi mogą próbować wywierać wpływ na strategię korporacyjną, tak aby przytłoczyć akcjonariuszy z mniejszym udziałem. Zyski związane z posiadaniem pakietu większościowego, umożliwiającego kontrolę nad korporacją przekraczają 30 procent wartości nabywczej w krajach takich jak Austria, Włochy, Meksyk i Turcja. Ich wielkość w sięga 60 procent siły nabywczej Czech i Brazylii, wzbudzając uzasadnione komentarze o konieczności skontrolowania

międzynarodowych korporacji.

• *Korupcja* na wolnym rynku zagraża uczciwej konkurencji, kształtowaniu cen i wydajności na całym świecie

Kartele dyktujące ceny oraz inne tego typu mechanizmy mogą powodować poważne zagrożenie dla konsumentów, rynków oraz światowej gospodarki. Global Corruption Report 2009 przedstawia dowody na pojawienie się nowej i potężnej siły jaką jest globalna działalność kartelowa, przetaczająca się od lat 80-tych po świecie, stwarzając zagrożenie dla uznanych marek i uderzając przede wszystkim w kraje rozwijające się. Kluczowe sektory rynku światowego zostały skorumpowane, od żywności i witamin do projektów infrastrukturalnych, od leków na malarię do zaawansowanych technologicznie produktów.

Eksperci uważają, że tylko jeden na trzy lub jeden na sześć karteli zostaje odkrytych. Ponad 283 prywatnych międzynarodowych karteli, ujawnionych w latach 1990- 2005, stworzyło bezpośrednie ekonomiczne straty dla konsumentów, w łącznej kwocie przekraczającej 300 miliardów dolarów amerykańskich. Tylko w jednym roku, 1997, kraje rozwijające się dokonały importu towarów o wartości ponad 54 miliardów dolarów od 19 przedsiębiorstw, uczestniczących w zmowie kształtowania cen. Szacuje się, że bezpośrednie straty ekonomiczne powstałe w wyniku tworzenia międzynarodowych karteli mogą przekroczyć wartość całości pomocy rozwojowej przekazywanej tym krajom.

• Zagrożenie dla biznesu oraz funkcjonowania rządów stwarzane przez korporacyjny *lobbing*

Przedstawiciele prywatnych firm są uprawnieni do bycia wysłuchanym w trakcie demokratycznych procedur podejmowania decyzji, a zgromadzenia lobbystów przekazują ważne informacje i opinie urzędnikom państwowym oraz członkom partii politycznych. Pojawia się jednakże ryzyko, że wpływowi przedstawiciele sektora prywatnego zdobędą władzę nad politykami i rządem, zagrażając w ten sposób demokratycznym decyzjom oraz przejrzystości życia publicznego.

Global Corruption Report 2009 prezentuje dowody na utrzymującą się zależność pomiędzy biznesem a rządem w rozwijających się oraz rozwiniętych krajach, konflikt interesów oraz wzrastające ryzyko dysproporcji związane z korporacyjnym *lobbingiem*. Studia przypadku z Bangladeszu, Niemiec, Malezji oraz Trynidadu i Tobago dokumentują niebezpiecznie bliskie związki pomiędzy prywatnym biznesem a instytucjami publicznymi.

• Udział biznesu w walce z korupcją nie był nigdy tak silny jak teraz

Na poziomie indywidualnych firm *korupcja* generuje koszty, wprowadza niepewność, ryzyko utraty dobrego imienia oraz wykluczenia z branży. Czyni znacznie droższym dostęp do kapitału, obniża wartość firmy i podkopuje morale pracowników. W szerszym zakresie (obejmującym środowisko rynku) zagraża swobodzie konkurencji, prowadzi do utraty możliwości robienia interesów i wzbogaca już *skorumpowaną* biurokrację.

Standardy wewnętrznego rządzenia oraz prawości korporacyjnej określane są jako „dywidendy

uczciwości", ponieważ przeczą przekonaniu, że przedsiębiorstwa nie mogą zwalczać *korupcyjnych* praktyk bez uszczerbku dla swoich biznesowych projektów. Firmy, które wdrożyły u siebie *anty-korupcyjne* programy oraz kodeksy etyczne o 50 procent zmniejszyły u siebie występowanie przypadków *korupcji*. Rzadziej również traciły możliwości robienia interesów niż przedsiębiorstwa bez takich programów. Lepsze zarządzanie korporacyjne w firmach zlokalizowanych w krajach rozwijających się jest powiązane z równoczesnym polepszaniem się funkcjonowania rynku.

Wnioski dotyczące wzmocnienia korporacyjnej uczciwości

Global Corruption Report 2009 dokonał oceny pierwszej generacji zasad społecznej odpowiedzialności korporacyjnej (corporate social responsibility – CSR) i działań *anty-korupcyjnych*, a co za tym idzie sformułował kilka istotnych wniosków.

- Zagrożenia *korupcyjne* w biznesie są ze sobą powiązane i wzajemnie się wspierają, dlatego nie można ich zwalczać osobno.
- Postęp jest dostrzegalny, lecz nadal istnieją niedociągnięcia.
- Zwiększanie świadomości, szkolenia i monitoring muszą być działaniami popieranymi przez wszystkich udziałowców.
- Ramy prawne, w których ujęto postanowienia dotyczące walki z *korupcją* muszą uwzględnić specyficzne kwestie związane z prowadzeniem firm.
- Działania zmierzające do wzmocnienia korporacyjnej prawości muszą zostać zaadresowane do nowych uczestników- krajów takich jak Brazylia, Chiny i Indie- oraz dostosowane do rynków.
- Aby osiągnąć kolejny poziom wdrażania zasad korporacyjnej prawości i zapewnić ich długotrwały rozwój koniecznym jest dokonanie przewartościowania strategii.

Korupcja korporacyjna i globalny kryzys finansowy oraz związana z nimi strategia

Pełny obraz skali globalnego kryzysu finansowego oraz spowolnienia gospodarczego wyłoni się dopiero po jakimś czasie. Jednakże, kilka jego aspektów zostało uwzględnionych w GCR. Wiele czynników powodujących kryzys jest powiązanych ściśle z zagrożeniami *korupcyjnymi* w biznesie. Należą do nich m.in. ograniczenia w systemach korporacyjnej prawości (takie jak konflikt interesów), niedostateczna przejrzystość najważniejszych rynków i ich uczestników oraz systemów nadzoru.

Kryzys pokazał również jak ryzykowne są powiązania pomiędzy strategiami poszczególnych korporacji, próbujących wykorzystać słabość regulacji prawnych. Nadużycia mogą przejawiać się zarówno w ustanawianiu specjalnych funduszy, służących *łapownictwu* na dużą skalę jak i

ukrywaniu publicznych pieniędzy otrzymanych od *skorumpowanych* urzędników.

Kontrola i nadzór opinii publicznej pokazały, że kryzys ekonomiczny uwydatnił niedoskonałości obowiązujących przepisów prawa oraz niedostatki zasobów materiałowych i ludzkich. Okazało się również, że istnieje wiele poważnych problemów związanych z międzynarodową współpracą. Na wszystkie te kwestie zwraca uwagę Global Corruption Report 2009, identyfikując je jako istotne zagrożenia dla efektywności zapobiegania zjawisku *korupcji* w biznesie.

Wszystkie te zależności przekazują jedną wiadomość: stworzenie w pełni efektywnego systemu korporacyjnej uczciwości jest nie tylko kwestią zwalczania korupcji w sektorze prywatnym. Jest również ważne dla zapewnienia stabilności finansowej i ekonomicznej oraz wprowadzenia globalnych reform w obecnej architekturze finansowej.

Działania na rzecz korporacyjnej prawości

Global Corruption Report 2009 oprócz analizy przedstawionych powyżej problemów formułuje także propozycje konkretnych rozwiązań.

Propozycje działań dla biznesu

1. Składanie przez firmy raportów na temat stanu wdrożenia systemów korporacyjnej prawości, uwzględniając w szczególności:

- podejmowane działania mające na celu zapobieganie zjawisku *korupcji*,
- aktywność finansową i *lobbing*,
- osiągane dochody oraz koszty ponoszone na rzecz władz krajów, w których prowadzą interesy.

2. Uczynienie wszystkich zawieranych w przetargach porozumień otwartymi na weryfikację przez niezależnych audytorów.

3. Jeżeli tylko jest to możliwe wspieranie istniejących standardów oraz podejmowanie wspólnych działań na rzecz ich przestrzegania.

Propozycje działań dla rządów i władz ustawodawczych

4. Położenie nacisku na wzmocnienie obowiązujących regulacji prawnych, z uwzględnieniem konieczności zapewnienia środków umożliwiających zmierzenie rezultatów podejmowanych działań.

5. Zastosowanie oraz dalszy rozwój innowacyjnych narzędzi i środków umożliwiających tworzenie efektywnych przepisów prawnych.

6. Zacieśnianie międzynarodowej współpracy w zakresie tworzenia rozwiązań prawnych, a co za tym idzie uczynienie jej naprawdę efektywną.

Propozycje działań dla podmiotów społeczeństwa obywatelskiego

7. Włączenie standardów korporacyjnej prawości oraz porozumień *anty-korupcyjnych* do podejmowanych działań o charakterze audytorskim, a następnie uczynienie ich integralną częścią tych działań.

8. Podejmowanie działań na rzecz upowszechnienia i dalszego rozwoju systemów ochrony pracowników sektora prywatnego zgłaszających nieprawidłowości (*whistleblower*'s protection). Pracownicy odgrywają bowiem kluczową rolę we wdrażaniu standardów korporacyjnej prawości.

9. Ustanowienie szerokiej koalicji na rzecz korporacyjnej prawości, informowania obywateli o przysługujących im prawach oraz zachęcania ich do aktywnego udziału w podejmowanych działaniach *anty-korupcyjnych*.

Autor: Transparency International